

ALBERT CAMUS

7. 11. 1913 - 4. 1. 1960

„Existuje pouze jeden opravdu vážný filozofický problém: problém sebevraždy. Soudit, že život stojí nebo nestojí za to, aby byl žit, znamená odpovědět na základní otázku filozofie.“ Camus přitom odmítá sebevraždu jako řešení, protože tak se pouze negativně potvrzuje, že svět má nějaký smysl. Posláním absurdního člověka je naopak hledět do tváře absurditě a uchovávat střízlivý rozum, žít navzdory všemu. V tom je paradox Camusovské absurdní existence. *„Absurdita má smysl jen tehdy, pokud se s ní nesmiřujeme.“*

Po první světové válce vznikl v Německu a ve Francii filozofický a literární směr nazývaný existencialismus. V literatuře se prosazoval od konce 30. let jako obraz krize měšťácké společnosti. Východiskem mu byl člověk jako jedinec izolovaný od společnosti i dějinného vývoje, člověk bez vazeb, soustředěný na svoje vnitřní „já“, plné úzkosti, pocitu nesmyslnosti existence a vědomí nevyhnutelnosti smrti, odcizení a naprosté osamělosti. V takové „nicoté“ se potom tento člověk pokouší překonat své zoufalství, dobírá se sebepoznání a sebeuskutečnění, volí si svými činy své bytí jako svobodu, protože člověk je takový, jakého sám sebe chce mít a jakým se činí.

Albert Camus, ačkoliv on sám se nikdy mezi existencialisty nepočítal, patří mezi nejvýznamnější představitele tohoto směru. Narodil se 7. listopadu 1913 v Alžíru jako druhorozené dítě francouzského zemědělského dělníka, který padl na samém počátku 1. světové války u Marny, takže ho Albert vůbec nepoznal. Matka pocházela z Baleár, nikdy se nenaučila číst ani psát a v šoku ze smrti svého manžela přišla i o další schopnosti se vyjadřovat, takže vedení domácnosti se ujala despotická babička. Je velmi pravděpodobné, že úzkost a strach, které Camus později velmi často pociťoval, pocházely z atmosféry jeho domova. Už jako školák byl Albert zřejmě výjimečný. Jeho učitel Jean Grenier v něm rozvíjel lásku k literatuře, umění a filozofii a vymohl mu stipendium, aby mohl vystudovat nejprve gymnázium a posléze vysokou školu. Tyto

zájmy ještě doplňovala jeho vášnivá láska ke sportu, ale kvůli tuberkulóze, která ho pak sužovala celý život, musel sportování zanechat, i když podle vlastního doznání ho právě sport naučil všechno o lidské morálce a povinnosti. Během studií na vysoké škole se zamiloval do idolu alžírské studentské mládeže, krásné Simone Hié a v jednatadvaceti letech se s ní oženil, ale po několika měsících zjistil, že je Simone závislá na drogách a rozešel se s ní. V té době se začal hodně zabývat divadlem a založil Divadlo práce, pro které psal hry, režíroval je a účinkoval v něm jako herec. Jeho název a repertoár (Puškin, Gorkij) souvisely patrně s Camusovým vstupem do komunistické strany v roce 1935, a když byl odtud po dvou letech vyloučen, přejmenoval divadlo a změnil repertoár her a inscenací. Velký rozruch vyvolal Camus v roce 1934, kdy po povstání horníků v Oviadě napsal s autorským kolektivem hru o jejich boji. Hra byla oficiálně zakázána, ale v roce 1936 přece jen s velkým úspěchem zveřejněna.

Ještě před druhou světovou válkou Camus cestoval po Evropě, byl v Rakousku, Polsku, Německu a také v Československu. Cítil se zde dezorientován a sám a vrátil se zpět do Alžíru, země mořských hladin, tepla a nebeské modře. Začal se věnovat novinářské a literární práci. Psal nejrůznější texty, eseje a zvláště jeho deníkové zápisky jsou nejbohatším zdrojem poznání o způsobu jeho myšlení, cítění, o jeho plánech, nápadech, prožitcích, četbě, jsou tu i zárodky jeho pozdějších literárních i filozofických prací. Jako novinář spolupracoval nejdříve s časopisem Alger *Républicain*, pak s *Paris - Soir* a nakonec, když vstoupil za války do odboje, s časopisem *Combat*.

V březnu 1940 přichází Camus do Paříže, ale cítí se tu jako vyhnanec v exilu. V květnu téhož roku začnou Němci okupovat Francii a Paříž. Camus přijde o práci a chce pryč z Paříže. Ožení se s Francine Faurovou a odstěhuje se za jejími rodiči do Oranu. Ale ani tam není spokojen a po znovupropuknutí tuberkulózy v roce 1942 se přestěhuje na jih Francie. Bohužel i tam již pronikla německá okupace a Camuse patrně poprvé napadlo, že napíše knihu o krysách a epidemii moru.

Rok 1942 se stal pro Camuse rokem přelomu, protože romány *Cizinec* a *Mýtus o Sisyfovi* ho přes noc proslavily a postavily ho na přední místo mezi francouzskými spisovateli. Někteří kritici však *Cizince* odmítali pro jeho posilování pocitů beznaděje a skepticismu. Camusovi však nešlo o vyjádření pocitu zoufalství, ale o otázku viny a trestu. Camusův hrdina je vyhnanecem, „cizincem“, nejen uprostřed odmítaných

měšťáckých vztahů, ale uprostřed lidí a událostí vůbec. Je prototypem Camusova „absurdního člověka“, jehož předem zprošťuje odpovědnosti za jeho činy. V jeho vědomí se slučuje absurdno s lhostejností k tradičním hodnotám, zná jen realitu přítomného okamžiku a nechává se trpně unášet jednotvárným tokem denního života.

Krátký román, vlastně spíše novela *Cizinec* je časově i myšlenkově spjata s *Mýtem o Sisyfovi*. Tentokrát se „absurdním hrdinou“ stává Sisyfos, který byl podle antického bájesloví odsouzen bohy, aby ustavičně válel do kopce balvan, který vzápětí svou vlastní vahou padá zase zpět. Camus se zabývá poznáním nesmyslnosti života a bezmocností člověka vůči životnímu údělu.

Absurdní období Camusovy tvorby završují dramata z roku 1944 *Caligula* a *Nedorozumění*. Hra o římském císaři Caligulovi byla napsána již v roce 1938, vydána v roce 1944 a na scénu uvedena v roce 1945, rok po dramatu *Nedorozumění*. Camusův *Caligula* není pochopitelně Caligula historický. Z římských dějin si spisovatel vypůjčil jen některé vnější motivy a dobovou kulisu. Tento *Mýtus o Sisyfovi* v akci, jak hru někteří označovali, je uskutečňováním programu absurdního člověka, který poznal nesmyslnost a nesnesitelnost tohoto světa „tak, jak je“ a rozhodl se z absurdity vyvodit absurdní důsledky.

Nemožností sdílnosti ve vztazích mezi lidmi a marností lidského boje proti osudu a slepé náhodě v absurdním světě se zabývá drama *Nedorozumění*. Camus tu na přední místo dává aspekty, jež přisuzuje všednímu bytí člověka, a to zločinnost a chaotičnost.

Rok 1944 zakončil Camus vydáním eseje *Listy německému příteli* a začal se připravovat na psaní celého souboru esejů, které vydal v roce 1950 pod názvem *Aktuálnosti I. Kroniky z let 1944 - 1948*. Tento první díl pak doplnil ještě dílem druhým, který vyšel v roce 1953 (*Aktuálnosti II. Kroniky z let 1948 - 1953*) a dílem třetím z roku 1958 *Aktuálnosti III. Alžírská kronika 1939 - 1958*.

Velký úspěch zaznamenal Camus svým románem z roku 1947. Román *Mor* je obrazem města zachváceného morem a vyprávění o boji s ním. Ale ve skutečnosti je to vylíčení atmosféry společenství napadeného a sevřeného násilím a mocí (Camus chtěl vyjádřit pocity lidí v okupované Francii), kde se autor snažil na příbězích a osudech

jednotlivců ukázat, jak se různí lidé chovají, když musí žít v neustálém ohrožení, ve strachu a naprosté bezmoci.

Inscenace obou posledních Camusových divadelních her, *Stavu obležení* (1948) a *Spravedlivých* (1949), byly i francouzskou kritikou přijaty chladně a kriticky. Ve *Stavu obležení* autor, jak napsal v poznámce ke hře, mínil vytvořit divadlo, jež si zakládá na tom, že mísí všechny druhy dramatického výrazu, od lyrického monologu až po davové kolektivní divadlo, přes němohru, prostý dialog, frašku a sbor. Vytčeného cíle však nedosáhl. Hra *Spravedliví* už není tak sešňěrovaná a narozdíl od *Stavu obležení* dává větší příležitost uplatnění herců.

V roce 1951 se představil Camus s filozofujícím esejem *Člověk revoltující*. Také člověk „revoltující“ je člověkem absurdním, jenže se nespokojuje s konstatováním daného stavu. Vzpouza se má stát bojem proti utrpení a zlu. V revoltě člověk sám sebe přesahuje a utvrzuje svou existenci: „Bouřím se, tedy jsem.“ Tři roky poté vychází esej *Léto* a v roce 1956 třetí a poslední Camusův román *Pád*. Jde o zповěď kajícího se soudce, který dochází k sebeodhacení a sebepoznání, na jehož konci se otvírá nicota a relativizace všech hodnot. Rok po tomto úspěšném románu vychází povídková kniha *Exil a království*, která je vystavěna na kontrastech světla a stínu, horka a chladu, ledu a slunce, je provátá kamenným dechem pouště i vlahým mořským vánkem Camusova rodného Alžírska. Toto poslední Camusovo dílo je jednou z jeho nejpoetičtějších knih.

Vedle psaní esejů, románů a povídek bylo jeho velkou láskou divadlo. Kromě dramát, která napsal sám, se věnoval i dramatickým adaptacím, z nichž nejznámější jsou Dostojevského *Běsi* a *Bratři Karamazovi*, Faulknerovo *Rekviem za jeptišku* a *Rytíř z Olmeda* od Lope de Vegy. S jeho láskou k divadlu konečně souvisí i jeho poslední teoretické návrhy na vytvoření nového divadla, které měl projednávat na počátku roku 1960 s tehdejšími ministrem kultury André Malrauxem, ale než k tomu došlo, Camus tragicky zahynul. Jeho nakladatel M. Gillmard, u něhož Camus pracoval několik let předtím jako lektor, ho vezl z Lourmarin do Paříže a asi 50 km před cílem prudce narazil do stromu. Camus byl mrtev okamžitě a Gillmard zemřel za šest dní. Tak se i v tom projevila absurdnost lidského údělu, života i smrti.

Posmrtně byla vydána ve dvou svazcích Camusova autobiografie, první část v roce 1962 pod názvem *Zápisky I*, druhá o dva roky později jako *Zápisky II*. V jeho

pozůstalosti zůstal i poslední ohlašovaný Camusův román, který zřejmě nebyl uzpůsoben k literární publikaci, avšak pod názvem *Poslední člověk* byl o mnoho let později nakonec přece jen publikován.

Albert Camus, francouzský spisovatel, dramatik a existencialistický myslitel, rozporuplný a rozporně hodnocený autor, jehož práce u nás nebyly příliš často publikovány, patří však mezi autory světových měřítek. Svědčí o tom i Nobelova cena za literaturu, která mu byla v roce 1957 udělena. V celém svém díle hledá Camus odpověď na základní otázku: Jak se má chovat člověk, který nevěří ani v boha ani v sílu rozumu. Odpovídá na ni takto: „*Je nutno vzdorovat osudu, ať je jaký chce, nutno snést i smrt. Je to postoj stoika.*“